

ZILLEGHEM

Verantw. Uitgever: Jules Pollet, Engelstraat 2 Aartrijke

MAART 1993 - 14de JAARGANG Nr 1
DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

REDACTIE EN BEHEER

Jules Pollet
Patrick Arnou
Géry Cappon
Victor Deceuninck
Filip Demeyer
Michel Demeyer
Bertrand Denys

Engelstraat 2 Aartrijke
B.J. Lievensstraat 12 Zedelgem
Patrijzenhoek 9 Zedelgem
Groenestraat 29 Zedelgem
Aartrijksestraat 18 Aartrijke
Aartrijksestraat 18 Aartrijke
Klaprozenlaan 13 Loppem

Lidmaatschap: 250 F

Rek. 001-0771018-41 of 738-1172056-27

Heemkundige Kring "Pastoor Ronse"
Zedelgem

Studies verschenen in "Zilleghem" of uittreksels daarvan, mogen niet gebruikt noch aangehaald worden zonder te verwijzen naar dit tijdschrift en de auteur.

Ieder auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikels.

Verantw. Uitgever: Jules Pollet, Engelstraat 2, 8211 Aartrijke

ZILLEGHEM

HANDELINGEN VAN DE KRING
VOOR HEEMKUNDE EN GESCHIEDENIS
"PASTOOR RONSE"

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

POLLET J.

AARTRIJKE

1100 JAAR

MAART 1993 - 14de JAARGANG Nr 1

TER INLEIDING

Deze jaargang zetten we in met een bijdrage over Aartrijke, deelgemeente van Zedelgem.

Daarvoor hebben we een speciale reden. Dit jaar is het immers 1100 jaar geleden dat Aartrijke in de geschiedenis trad.

We wensen hierbij alle Aartrijkenaren een hartelijk proficiat ter gelegenheid van hun meer dan briljanten jubileum en bieden hen geen tuil bloemen aan, maar wel een bijdrage over het ontstaan van hun gemeente.

En mogen we dan ook stellen dat Aartrijke als fusiegemeente de zus van Zedelgem is, uit de geschiedenis blijkt dat Aartrijke haar moeder is. Meer nog, wanneer we rekening houden met het leeftijdsverschil, moet Zedelgem naar Aartrijke opkijken als naar haar grootmoeder, zo niet haar overgrootmoeder of zelfs haar betovergrootmoeder!

Niemand onder ons was beter geplaatst om dit huldeartikel met kennis van zaken te schrijven dan onze voorzitter, E.H. Jules Pollet, zelf Aartrijkenaar en gewaardeerd geschied- en heemkundige.

De redactie wenst u veel leesgenot, en, Aartrijkenaren: prosit! Ad multos annos!

De Redactie.

A A R T R I J K E

1100 JAAR

J. POLLET

In de oorkonde van 28 januari 893 schenkt de Westfrankische koning Karel III de Eenvoudige het domein Aartrijke aan Heidilo, bisschop van Noyon-Doornik.⁽¹⁾

Bij N. Huyghebaert lezen we: "Aartrijke est cité pour la première fois en 893 dans la donation de Charles III le Simple à l'évêque Heidilon de Noyon".⁽²⁾ (Aartrijke wordt voor de eerste maal vernoemd in 893 in de oorkonde van Karel III de Eenvoudige aan de Heidilon, bisschop van Noyon).

893 is zo het jaar waarin Aartrijke voor de eerste maal te vinden is in een geschiedkundig document, en zo de geschiedenis binnenstapt. In 1993 is dit dus 1100 jaar geleden: Aartrijke is een 1100-jarige!

De oorkonde van Karel III de Eenvoudige.

Wat is nu die oorkonde van Karel III waarin we voor de eerste maal horen dat Aartrijke bestaat?

Het is de oorkonde waarbij Karel III (893-923) de bezittingen

bekrachtigt en bevestigt door de kerk van Noyon-Doornik verworven tijden het bestuur van de bisschoppen Rainelmus (860-879) en Heidilo (880-902). Deze oorkonde is te dateren tussen 28 januari 893 en 902. ⁽³⁾

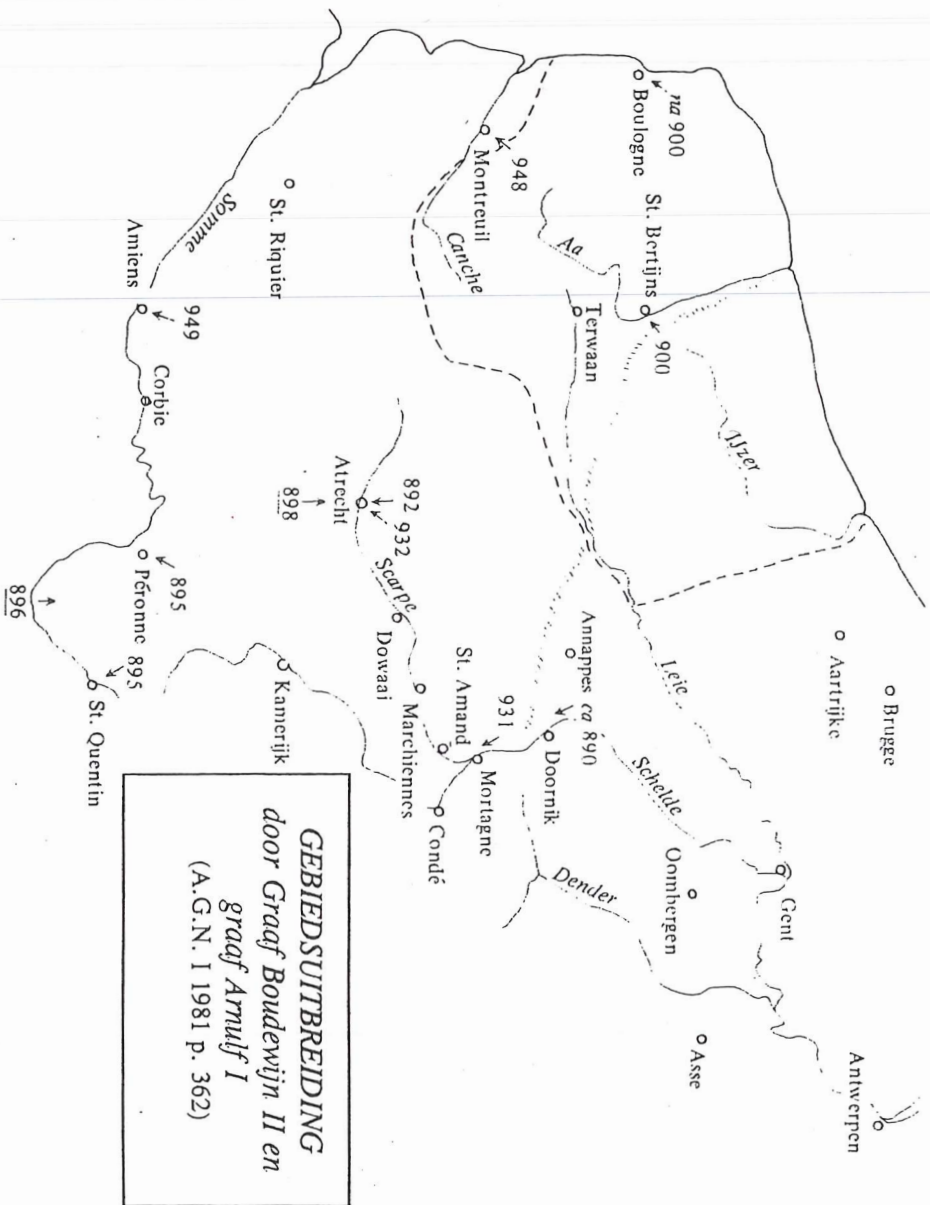
A.C.F. Koch neemt als waarschijnlijke datum van deze oorkonde 898. ⁽⁴⁾ Omdat echter in deze oorkonde wordt gezegd dat Aartrijke reeds vóór 893 door graaf Boudewijn II was geroofd, mogen we gerust voor 28 januari 893 kiezen.

Om welke bezittingen van de kerk van Noyon-Doornik gaat het in deze oorkonde? We sommen ze even op:

1. Quiévrain (Caprinum villam), gelegen in de pagus Henegouw, geschonken door de diaken Raimbert.
2. Voyennes (Viennam), gelegen in de Vermand-gouw, aan de rivier de Somme, geschonken door Alquerus.
3. Een fiscus in Doornik met de villa Marquain (fiscum in Tornaco... cum villa Markedionio), geschonken door graaf Hilduinus.

Een fiscus is een koninklijk domein, een kroondomein. De fiscus waarvan hier sprake, was in 883 door de koning aan graaf Hilduinus geschonken, die het daarna wegschonk aan de kerk van Doornik. ⁽⁵⁾ Van dit domein wordt gezegd dat graaf Boudewijn II eertijds had geprobeerd, tegen alle recht in, het te roven (quamque Balduinus comes inique quondam moliebatur auferre). Zeker in 898 was dit domein in handen van Boudewijn II. ⁽⁶⁾

Deze 3de bezitting wordt ingeleid door "necnon et" (en eveneens) zodat we zouden denken dat deze 3de bezitting de laatste is van deze opsomming. Maar er is nog een 4de ingeleid door "similiter et" (gelijkelijk ook). En deze vierde is Aartrijke.

GEBIEDSUITBREIDING
door Graaf Boudewijn II en
graaf Arnulf I
 (A.G.N. I 1981 p. 362)

4. Aartrijke met afhankelijkheden en drie mansi, eertijds van Agardus, gelegen in de Vlaanderengouw. (in Flan-dris Artiriacum cum sibi pertinentibus et mansis III quondam Agardi). Hierbij wordt gezegd dat de voor-noemde graaf (Boudewijn II) er dan reeds de hand op gelegd had (queque etiam prefatus comes auferebat).

Bij de eerste drie bezittingen, aan de kerk van Noyon-Doornik geschonken, zien we dat telkens de schenker is vermeld. Bij Aartrijke is dit niet het geval. Wie anders kunnen we dan als schenker aanzien dan diegene die de oorkonde verleende, name-lijk Karel III de Eenvoudige? Hij was het die op 28 januari 893 zijn fiscus, zijn kroondomein Aartrijke, schonk aan Heidilo, bisschop van Noyon-Doornik.

Omdat graaf Boudewijn II Aartrijke dan reeds stevig in zijn bezit had, was de koninklijke schenking niets meer dan een loos woord, dat nooit werkelijkheid is geworden. Hierover schrijft G. Berings: "Onder de goederen die Boudewijn II van de bisschop-pelijke kerk van Doornik zou hebben geïsurpeerd, staat Aartrijke met afhankelijkheden vermeld. Het is de oudste vermelding van Aartrijke, zodat niet kan geverifieerd worden of de aanspraken van de Doornikse bisschop gegrond waren. Evenmin vinden we Aartrijke later nog weer in Doornikse bronnen. Noch de bevesti-gingsoorkonde van Lodewijk IV (945) noch die van Lotharius (979-986) vermelden Aartrijke. Wellicht betekende de oorkonde van Karel III voor wat betreft Aartrijke niet veel meer dan een nominale bekrachtiging en heeft Boudewijn II in de daarop volgende jaren zijn usurpatie hard gemaakt, ondanks de kerkelij-ke tegenstand."⁽⁷⁾

Boudewijn II (879-918).

Niet alleen op het kroondomein Aartrijke had Boudewijn II de hand gelegd; zijn gebiedshonger was daarmee geenszins bevredigd. Alleen van Aartrijke echter wordt dit in een oorkonde bevestigd. Na de dood van graaf Boudewijn I in 879 waren de Noormannen regelmatig onze streek komen teisteren. In 883 waren ze voor de laatste maal in Vlaanderen. In de annalen van St.-Vaast lezen we: "In de lente van 883 rukten (de Noormannen) vanuit Condé-aan-de-Schelde op naar het kustgebied. Ze brachten er de zomer door. Ze dwongen de Vlamingen hun land te verlaten en verwoestten, door het land razend, alles te vuur en te zwaard." (A° 883 verno vero tempore a Condato egressi maritima petivere loca; ibique aestivo remorati tempore, Flamingos e terra sua fugere compulerunt, et undique saevientes, omnia ferro et igne depopulantur.)

Toen de Noormannenstorm voorbij was, zag Boudewijn II dat gans de streek leeg en onbeheerd was. Hij legde er de hand op. In Vlaanderen eigende hij zich de koninklijke fisci (kroondomeinen) toe en de woeste gebieden die rechtens aan de koning toebehoorden. De goederen van vele edelen nam hij in beslag en in ruime mate de bezittingen van de kerk: de domeinen van de abdijen St.-Bertijns (St.-Omaars), St.-Pieters en St.-Baafs (Gent), St.-Amands (Elnone), en van de kerk van Doornik. Gebruik makend van geweld, list, bedrog en verraad, doch tevens door vastberadenheid en doortastend diplomatiek vernuft deed hij zijn grondbezit aanzwellen en gaf zo een stevige vorm aan zijn vorstendom Vlaanderen. Hij was en bleef graaf, maar was eigenlijk een machthebber die de publieke bevoegdheden voor eigen rekening uitoefende. Op meesterlijke wijze wist hij gebruik te maken van de verwarde toestand die dan heerste. In 887 laat

graaf Odo zich tot koning kronen en schakelt zo de rechtmatige troonopvolger Karel III, die nog een kind was, uit. Tussen beider aanhangers ontstaat dan een verbitterde strijd, die eerst eindigt met de dood van Odo in 898. Nu eens verbond Boudewijn II zich met de ene, dan weer met de andere, naargelang het voordeel dat hij kon behalen. ⁽⁸⁾

Artiriacum.

We weten ondertussen dat Aartrijke in 893 bestond en dat het Artiriacum werd genoemd. Deze naam nu verwijst naar de tijd dat de Romeinen bij ons de baas waren, en is gevormd uit de Keltische persoonsnaam Artur en de uitgang -(i)acum, dat woonplaats betekent. Dergelijke plaatsnamen werden vaak gebruikt om een Romeinse villa (landbouwuutbating) aan te duiden. Bij hun komst te Aartrijke, of wat nu Aartrijke is, zullen de Romeinen een Keltisch bevolkingsgroepje hebben aangetroffen, waarvan de leider Artur was en zo hebben ze deze plaats genoemd: de woonplaats van Artur: Artiriacum.⁽⁹⁾ De oudst bekende inwoner van Aartrijke is dus een zekere Artur.

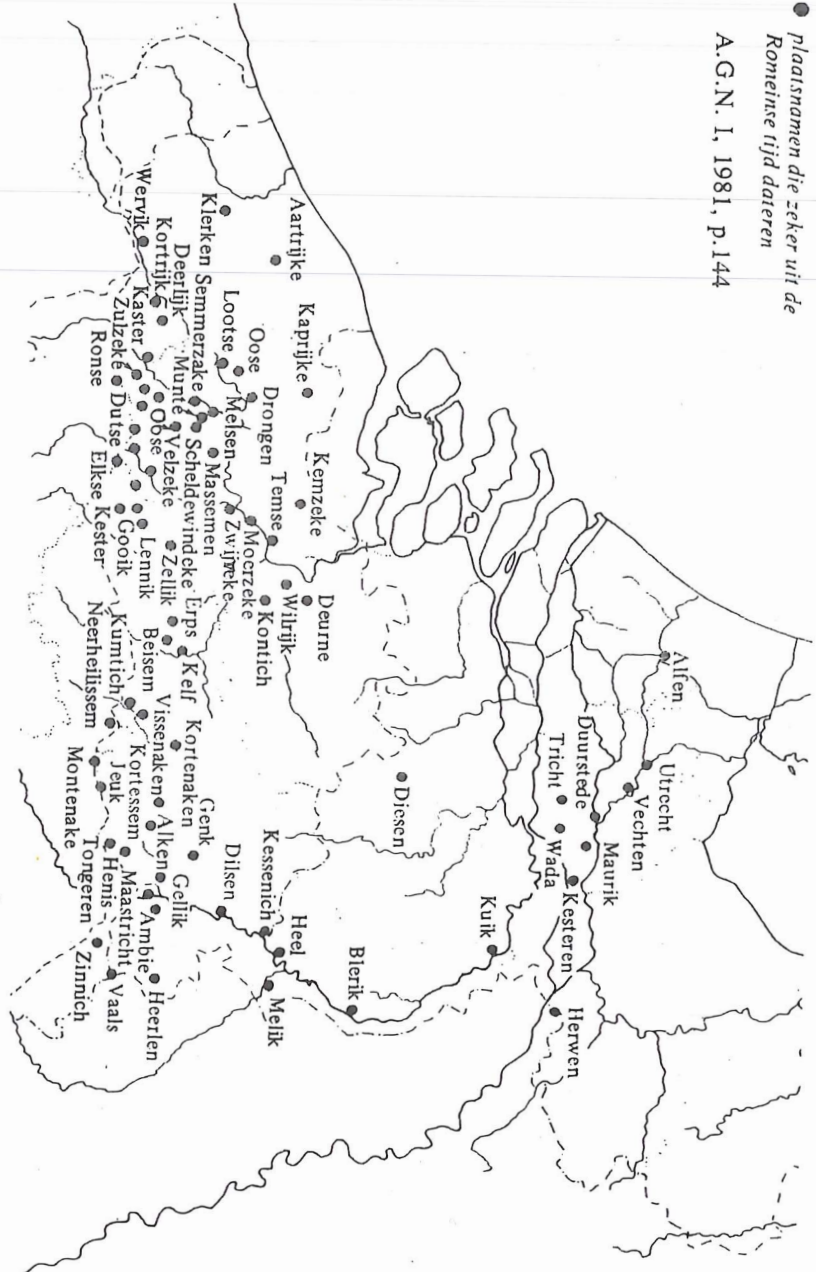
Aartrijke was in de Romeinse tijd een niet onbelangrijke plaats. Het was immers gelegen op de kruising van twee Romeinse diverticula (buurtwegen): de Steenstraat en de Zeeweg.

De Steenstraat verbond Cassel, over Poperinge, Werken, Aartrijke en Brugge, met Aardenburg. De Steenstraat bestaat nog te Aartrijke, maar wordt vanaf het Engelke "Brugse heerweg" genoemd. Ook de Engelstraat is een stuk van de Steenstraat.

De Zeeweg, die te Aartrijke de Steenstraat kruist, verbond Ou-

● Plaatsnamen die zeker uit de
Romeinse tijd dateren

A.G.N. I, 1981, p.144

denburg over Aartrijke, Torhout, Gits, Roeselare en Kortrijk (Cortoriacum) met Doornik (Tornacum). Over gans haar lengte wordt deze weg te Aartrijke nog altijd Zeeweg genoemd.⁽¹⁰⁾

Ook een schat van Romeinse gouden munten (aurei) - een zeldzaamheid bij de in West-Vlaanderen gevonden Romeinse muntschatten - werd te Aartrijke gevonden in 1806. Hij bestond o.a. uit twee gouden munten van keizer Nero (54-68), één van keizer Trajanus (98-117), één van keizer Hadrianus (117-138), één van keizer Marcus Aurelius (161-180). In oktober 1870 werd in de groententuin van de hoeve Jan Strubbe-Boone een gouden muntstuk van keizer Antoninus Pius (138-161) door een mol uit de grond gewroet en gevonden. Naar Jan Strubbe-Eeckman, zoon van de hierbovengenoemde, zei, werden ten tijde van zijn ouders rond dezelfde plaats herhaaldelijk Romeinse munten ontdekt. In 1906 werd op dezelfde hofstede nog een gouden munt van Antoninus Pius ontdekt. Deze laatste berust thans in het museum van het Jubelpark in Brussel, sectie Oud-België.⁽¹¹⁾

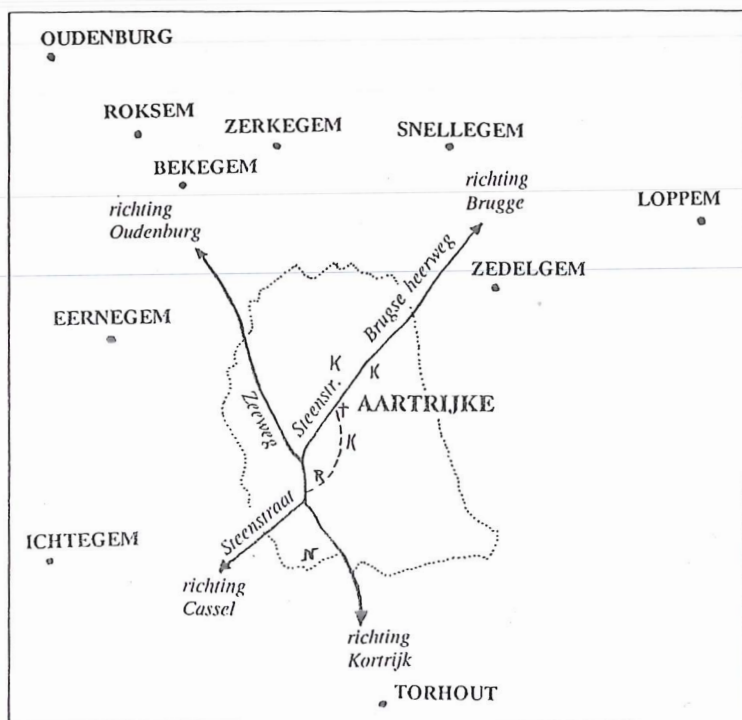
Die hofstede ligt in de nabijheid van de plaats waar de Steenstraat en de Zeeweg samenkomen.

Artiriacum in 893.

Hoe zag Aartrijke eruit in 893?

In de oorkonde van Karel III is sprake van "Artiriacum cum sibi pertinentibus et mansis III", d.i. Aartrijke met zijn afhankelijkheden en drie mansi (hoeven).

Wat waren nu die afhankelijkheden? Ze worden niet genoemd, maar naar alle waarschijnlijkheid zijn het Loppem en Zedelgem. Deze twee parochies vormden later met Aartrijke het ambacht

ROMEINSE DIVERTICULA (BUURTWEGEN) TE AARTRIJKE

De Steenstraat: van Cassel naar Brugge en Aardenburg.

De streepjeslijn op deze schets geeft een variant weer van de Steenstraat. Zo kon men langs deze weg vanaf de kruising met de Zeeweg het Centrum van Aartrijke bereiken zonder de heuvelrug te moeten verlaten. Tevens liep deze weg langsheen de vindplaats van Romeinse goudmunten.

De Zeeweg: van Oudenburg richting Kortrijk.

Legende: N Neolitisch woonoord
 R Vindplaats van Romeinse goudmunten
 K Ligging van de kouters
 + Centrum van Aartrijke

Aartrijke.

J. Noterdaeme schrijft: "De vraag kan zelfs gesteld worden of Zedelgem samen met Loppem vroeger geen deel uitmaakte van het koningsdomein Aartrijke... De parochies immers die tot eenzelfde ambacht behoorden, verwijzen zeer dikwijls naar een nog vroeger verband onder elkander."⁽¹²⁾

Bij de organisatie van de ambachten in het Brugse Vrije werd als grondgebied van het ambacht, het grondgebied van de oerparochie - de primitieve of oorspronkelijke parochie - genomen.⁽¹³⁾ Verder zullen we zien dat Aartrijke zo'n oerparochie was.

Zo ging het met de oerparochie Snellegem, die samen met de uit haar ontstane parochies Zerkegem, Jabbeke, Stalhille, Varsenare en St.-Andries, het ambacht Straten vormden.⁽¹⁴⁾ Zo zien we ook dat de parochies Ichtegem, Eernegem en Bovekerke, die tot stand kwamen in de oerparochie Koekelare, samen het ambacht Koekelare vormden⁽¹⁵⁾

Een villa, zoals Aartrijke er een was, was een tweeledig domein. Er was de centrale hoeve, mansus indominicatus of vronnhof en de mansi of hoeven.

Het vronnhof, de centrale hoeve, door de heer zelf uitgebaat, omvatte de woning, waar de heer of zijn vertegenwoordiger, de villicus of meier, woonde. Verder behoorden aan het vronnhof:

- de akkergronden, culturae of kouters genoemd;
- de bossen en weiden (prata, praet);
- uitgestrekte woeste gronden, velden.

Op het vronnhof stonden ook de bedrijfsgebouwen: molen, oven, smidse, brouwerij, schuren en stallen en ook de bidplaats, kerk

of kapel, die ook eigendom was van de heer. Op het vronnhof werkten de lijfeigenen, die aan de grond en ook aan de heer gebonden waren: ze waren zijn eigendom en werden bij verandering van eigenaar, samen met de gronden verhandeld.

Allerminst verwonderlijk is het dus dat het Gallo-Romeinse woord "cultura", kouter, sporen heeft nagelaten in de toponymie: de namen die werden gegeven aan percelen land. Zo komt in de ommeloper van 1696 de naam kouter een 25 maal voor als naam van een perceel grond in Aartrijke. Hij komt zelfs voor als naam van een wijk te Aartrijke: de "Coutere", ook "Zuutheem" genoemd, zoals we het vinden in de kerkrekeningen van 1562 en 1568 en in de legger der kerkbezittingen uit 1624. Die wijk lag zuid van de kerk en de weg die van de kerk ernaartoe liep, heette de "Couterstraete" of de "Kerckwech van Zuutheem". Nu komt deze weg zo ongeveer overeen met het eerste gedeelte van de huidige Aartrijksestraat. Ook in oudere bescheiden komt de naam "Zuutheem" voor. We vinden in het Toponymisch woordenboek van K. De Flou:

- 1286: inde prochie van Aertricke ter stede die men heet Zutheem binnen Wouters hers lande (Cart. S. Basili f°11)
- ± 1300: - Lisebette fa heinrics van Zutheem (Rtb. S. Jansh. f°162)
- hup IJ lijnen lands die ligghen inde ofstede daer wijlen woende Reinare van Zuthem (ibid.)

In tegenstelling met de talrijke kouter-toponiemen te Aartrijke, zijn er geen, noch te Loppem, noch te Zedelgem. Mogen we hieruit besluiten dat al het akkerland van de villa Artiriacum in het huidige Aartrijke lag?

Naast het vronnhof bevonden zich in een villa ook "mansi", hoeven. Deze werden bewoond en uitgebaat door laten, vrijen of onvrijen, die naast het werk op de eigen hoeve, ook verplicht waren tot diensten op het vronnhof, zoals ploegen, zaaien, oogsten, dorsen, spinnen, weven... In ruil mochten zij dan gebruik maken van weiden, bossen en velden van het vronnhof. Een mansus was groot genoeg om te voorzien in het onderhoud van een familie. Ook de laten waren aan de grond gebonden. Land immers had geen waarde zonder de mensen die er woonden en werkten en voor produktie zorgden.⁽¹⁶⁾

Deze domeinen, villae, zoals Aartrijke, hadden een grote oppervlakte. Ze bestonden uit een of meerdere huidige plattelandsdorpen. De bevolking was echter gering, 2 à 5 personen per km². De villa Voyennes, waarvan we hoger zagen dat ze bezit was van de bisschop van Doornik, telde ten jare 900 naast het vronnhof 40 mansi waarop 124 laten woonden waarbij nog een aantal lijfeigenen (*mansa etiam singula deservientia XL ac servos CXXIII cum mancipiis desuper residentibus*).⁽¹⁷⁾

In vergelijking hiermee zou Aartrijke met zijn drie hoeven, in die tijd, zo'n 15-tal laten hebben geteld waarbij nog een aantal lijfeigenen.

De bewoonde gebieden in onze streek waren relatief kleine plekken ontgonnen land midden een enorm boscomplex en nog meer woeste gronden. Voor onze streek maakt een oorkonde van 1119 dit zeer duidelijk. Het gaat hier over de "Utfang", een woest gebied dat een zeer belangrijk deel van Bovekerke, nagenoeg twee derden van Koekelare, een minder gedeelte van Ichtgem en bijna gans Eernegem omvatte. Ook Zedelgem was in die tijd nog voor een groot deel woeste grond. En dat het centrum

van Aartrijke omgeven was door velden, dat zeggen ons heden nog meerdere wijknamen: Litterveld, Vloethenveld, Gemeene Veld, Moerlete, Koudepuut... Dan hebben we ook nog het Hervalderbos dat zich uitstreckte van Roksem over Bekegem, Eernegem, Aartrijke en Ichtegem (Wijnendale) om verder aan te sluiten bij het Vrijbos van Houthulst.⁽¹⁸⁾

G. Berings schrijft dan ook: "Midden in deze bossen en woeste gronden lagen een aantal nederzettingen als kleine eilandjes verspreid: Torhout, Bovekerke, Koekelare, Ichtegem, Aartrijke, Zedelgem, Loppem... Nog op de 18de-eeuwse Ferraris-kaart merken we op dat dit gebied een groot bos- en heidecomplex is met midden erin één open plek, Aartrijke."⁽¹⁹⁾

Aartrijke, deel van een grotere koninklijke fiscus?

Aangezien Aartrijke een eerder kleine fiscus was, kunnen we ons de vraag stellen of het niet een deel was van een groter kroondomein. Hiervoor moeten we nagaan wat er in de omgeving van Aartrijke destijds koninklijk bezit was. Van Torhout zien we dat de koning erover beschikte, dat het koninklijk bezit was. Lodewijk de Vrome (814-840), zoon van Karel de Grote, schenkt Torhout en zijn abdij, die er omstreeks 650 was gesticht, in 834 aan Ansgar, aartsbisschop van Hamburg, ten bate van zijn Skandinaafse Missie. Door Karel de Kale (840-877), zoon van Lodewijk de Vrome, werd Torhout in 843 gesecculariseerd en aan Ragnar geschonken. Nadat deze in ongenade was gevallen, schonk Karel de Kale Torhout aan zijn schoonzoon Boudewijn I, graaf van Vlaanderen.⁽²⁰⁾ Sedertdien bleef Torhout in grafelijk bezit.

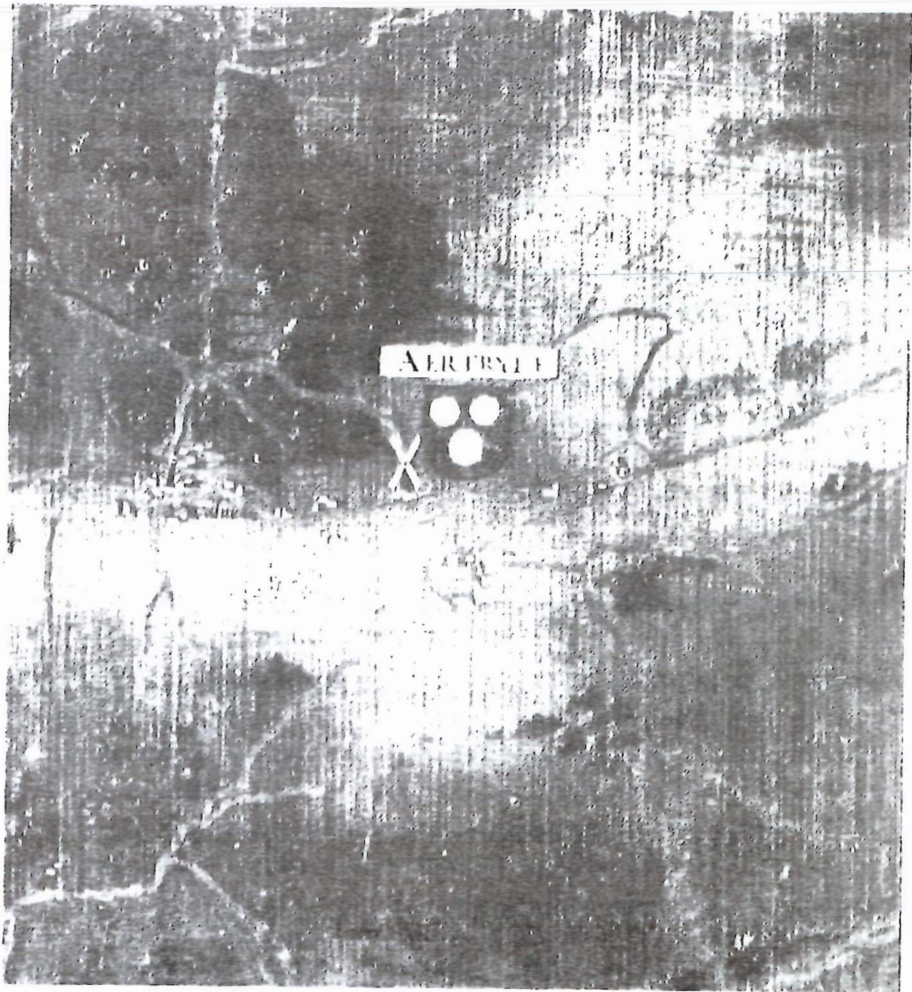
Koekelare, waartoe ook Ichtegem, Eernegem en Bovekerke behoorden, was koninklijk bezit. Tussen 637 en 822 was het door de koning geschonken aan de St.-Amandsabdij van Elnone. Grote gebieden van het domein Koekelare waren woeste gronden en behoorden zo toe aan de koning.⁽²¹⁾

Een mogelijke aanwijzing dat Aartrijke, met Zedelgem en Loppem, ooit een deel-domein van Koekelare was, is misschien het feit dat Aartrijke in latere tijden hetzelfde wapen voerde als Koekelare, namelijk drie zilveren bezanten op een veld van azuur (blauw). Aangezien echter bij de organisatie der ambachten in het Brugse Vrije, Aartrijke een apart ambacht was, moet het reeds in de tijd der kerstening - 7de eeuw - een aparte oerparochie zijn.

De kerstening van onze streek.

Nadat de Germanen in onze streek waren binnengevallen, begonnen ze met de kolonisatie ervan, einde 4de - begin 5de eeuw. Te Zerkegem werden onlangs Frankische bewoningssporen gevonden van de late 4de tot midden 5de eeuw en van einde 5de tot 8ste eeuw. Op deze Germaanse kolonisatie wijzen ook de talrijke plaatsnamen eindigend op -gem, het Germaanse haim, dat woonplaats betekent en voorafgegaan is van een persoonsnaam: de leider van de clan, die zich in die nederzetting vestigde. Zulke plaatsnamen werden gegeven vanaf de 5de en nog tot in de 10de eeuw. Dergelijke plaatsnamen in onze streek zijn:

- Roksem (745: Rechashem)
- Zerkegem (765: Sirigeim)
- Snellegem (941: Snethlingehem)
- Ichtegem (1026: Hettingeem)

Detail uit de kaart van het Brugse Vrije van Pourbus-Claeyssens ± 1570 (Stadsarchief Brugge).

We zien erop: - het wapen van Aartrijke
- de parochiekerk
- de (Noord)molen
- de "Drie Zwalmen"

(Copyright A.C.L. Brussel)

Ettelgem (1026: Adlingeem)
Zedelgem (1089: Sedelingem)
Bekegem (1107: Bichengem)
Loppem (1108: Lophem - een gedeelte van Loppem was
Oudegem (899: Oudegheem)
Ernegem (1119: Erninghem)
(1087: Ernigahem is vals)

Ook plaatsnamen op -zele, het Germaanse -sali, zaal, woning
komen voor:

Zwevezele (1146: Suivesela)

Dan zijn er ook nog de plaatsnamen op -laar, -lare, het Germaan-
se -hlaeri, dat eerst werd gebruikt om een bosachtig en moerassig
gebied aan te duiden en na ontginning een nederzettingsnaam
werd. Komen o.a. voor:

Roeselare (822: Roslar)
Koekelare (847: Cokenlare)⁽²²⁾

Na de invallen van de heidense Germanen was er van kristendom
in onze streek geen sprake meer, àls er ooit in onze streek kris-
tendom was geweest tijdens de Romeinse tijd.

Een eerste poging om het kristendom in onze streek te brengen
was de oprichting in de 6de eeuw van de bisdommen Atrecht en
Doornik. Een poging die vruchteloos was. Atrecht werd samen-
gevoegd met Kamerijk en bleef dat tot in 1093. Doornik waartoe
onze streek behoorde, werd verenigd met Noyon, en bleef dat tot
in 1146. Zo was in 626 Acharius, bisschop van Noyon, tevens
bisschop van Doornik.

Eerst in de 7de eeuw, vóór 639, sticht St.-Omaar het bisdom Terwaan, waarvan hij de eerste bisschop is en waartoe onze streek ten westen van de IJzer behoorde. Hij begint de kerstening van de streek, geholpen door enkele medemonniken Mummolenus, Ebertram en Bertijn. Van de edelman Adroald krijgt St.-Omaar het domein Sithiu en sticht er een abdij, de latere St.-Bertijsabdij, waarbij de stad St.-Omaars ontstaat.

In het kader van de nieuw georganiseerde bisdommen, neemt men een intense actie waar tot verspreiding van het kristendom. Dit gebeurt tijdens de 7de eeuw en hierin wordt een grote rol gespeeld door:

- het optreden van koning Dagobert I (626-639)
- het optreden van een aanzienlijk aantal zendelingen waarin de invloed van de Ierse monnik Columbanus en van zijn kloosterstichtingen te Luxeuil en te Bobbio overwegend is. Onder deze zendelingen treedt Amandus, een monnik uit Aquitanië en bisschop zonder vaste zetel, op de voorgrond.

Een van zijn medewerkers is Jonas van Bobbio, leerling van Columbanus. Van koning Dagobert I krijgt Amandus, met medewerking van Acharius, bisschop van Noyon-Doornik en leerling van Columbanus, het koninklijk domein Elnone en sticht er een klooster voor de vorming van medewerkers in zijn missiearbeid. Later krijgt Elnone de naam van St.-Amand-les-Eaux.

De kersteningsactie van Amandus en zijn broeders richt zich op de Scheldestreek naar Gent toe. Daar sticht hij de later beroemde abdijen van St.-Pieter en St.-Baafs.⁽²³⁾

Acharius, gestorven in 638, werd als bisschop van Noyon-Door

6 Febr.

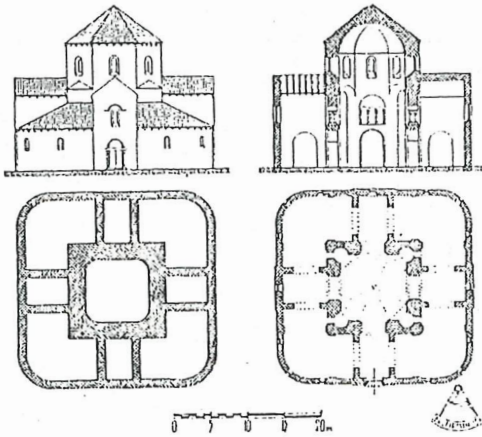
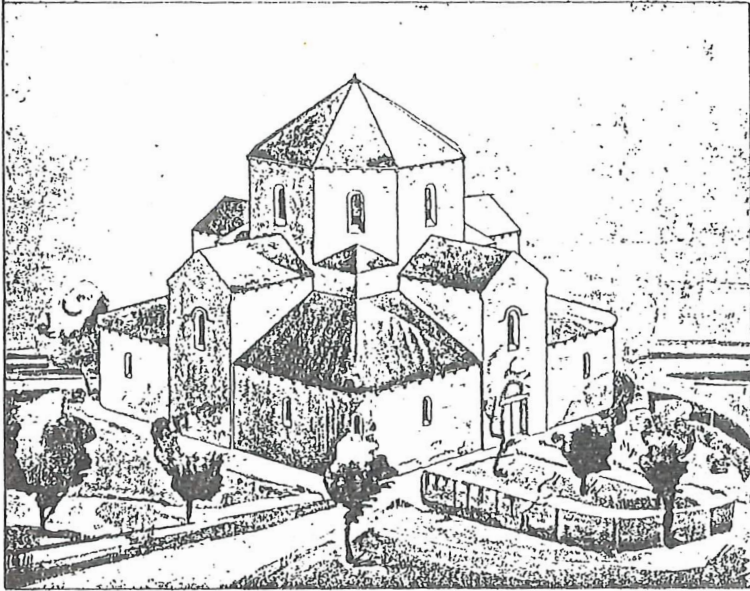
S. AMANDVS, Traiecti ad Mosam Epūs, Dagoberto Galliarum Rēge, illustris per Belguum doctrinē Euāgelicē p̄raco, Gandensē seu Bauonicum, Blandiniensē, Elnonensē et Marchianensē monasteria, p̄iorum opibus, exstruxit. Obijt an. 661. et quiescit in opido ac cœnobio Benedictinorum Elnonensi, quod S. Amandi nunc dicitur, III. milliarī a Tornaco Neruiorum.

Joan. Galle excudit

Uit: VAN BIERVLIET A.-T., Heiligen uit de Nederlanden, Brugge, 1985

nik opgevolgd door Eligius, beter bekend als St.-Elooi (641-660). Hij was muntmeester en vertrouweling geweest van koning Dagobert I. Door Eligius werd de kerstening aangepakt van de gebieden tussen Schelde en de Noordzee, het noordelijke gebied van zijn bisdom dat nog heidens was: de gouwen van Kortrijk, Mempiscus en Vlaanderen (pagus Flandrensis). Het centrum van de kerstening van de Vlaanderengouw was het koninklijk domein van Snellegem: een uitgestrekt domein dat het grondgebied omvatte van de latere parochies Zerkegem, Jabbeke, Snellegem, Varsenare, St.-Andries, St.-Michiels en het gedeelte van Brugge, links van de Reie. In Snellegem stichtte St.-Elooi de moederkerk van dit domein en wijdde ze toe aan St.-Steven, een bij uitstek Merovingische titelheilige.⁽²⁴⁾

Om zich naar Snellegem te begeven, zal St.-Elooi de oude Romeinse buurtweg hebben gebruikt, die van Doornik over Kortrijk, Roeselare, Torhout naar Aatrijke leidde en doorliep naar Oudenburg (Zeeweg). Op weg naar Snellegem ontmoette hij zo Torhout, waar rond 650 een klooster werd gesticht. In de "Vita Bavonis" (het leven van Bavo) is sprake van een zekere Domlinus, priester van het Torhoutse klooster (monasterium Turholtense). Door Bavo, gestorven omstreeks 654, werd vanuit de Gentse abdij waar Bavo verbleef, iemand naar Torhout gezonden om Domlinus te halen, die Bavo in zijn laatste levensmomenten zou bijstaan. Hieruit zou men kunnen afleiden dat het klooster van Torhout vanuit het Gentse klooster was gesticht. Het meest waarschijnlijke echter is wel dat St.-Elooi, met de hulp van monniken uit Elnone het klooster van Torhout heeft gesticht als een steunpunt van waaruit de kerstening van de streek werd ondernomen. We weten anderzijds dat in onze streek veel bezit van de St.-Amandsabdij van Elnone te vinden was. De voorname reden van dit bezit zal wel geweest zijn dat monniken

Karolingische kerk - reconstitutie.

Uit: MEERSSEMAN G. en Br. FIRMIN, De kerk van Torhout in het licht der jongste opgravingen, Antwerpen, 1942.

van Elnone onze streek hebben gekerstend, wellicht vanuit het klooster van Torhout. Verder handelen we over het domein Koekelare, dat door de koning aan de abdij van Elnone was geschonken.⁽²⁵⁾

Invloed en bezit van de St.-Amandsabdij in onze streek.

Naar alle waarschijnlijkheid liggen de monniken van de St.-Amandsabdij van Elnone aan de grondslag van de stichting van het Torhoutse klooster. Dat dit Torhoutse klooster als patroonheilige St.-Pieter had, wijst eveneens naar invloed van St.-Amand. Bij voorkeur gaf St.-Amand aan zijn kloosterstichtingen St.-Pieter als patroonheilige. Zo zien we dat voor Elnone, St.-Pieters te Gent e.a. Later echter werd de abdij van Elnone St.-Amandsabdij genoemd, dit nadat St.-Amandus er gestorven was.

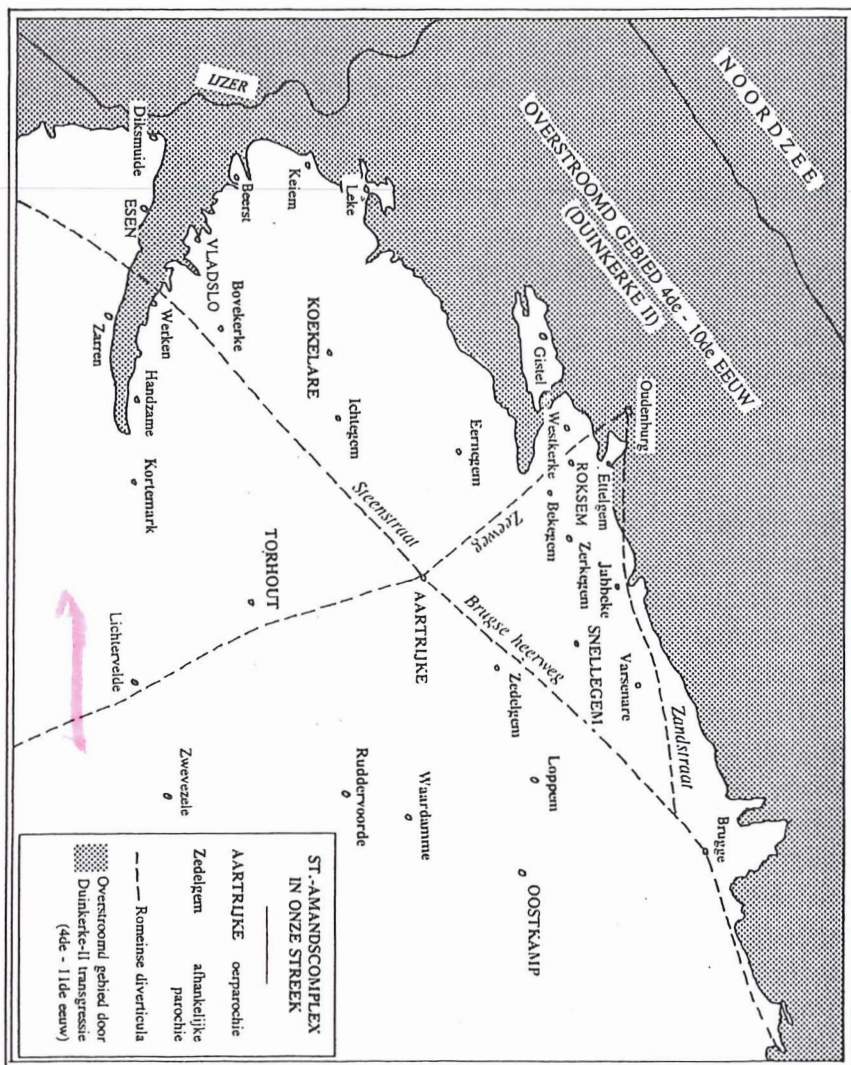
Wat nu het domein Koekelare betreft, dit domein werd door de koning aan de St.-Amandsabdij gegeven. Naar alle waarschijnlijkheid gebeurde deze schenking in de 7de eeuw om de daar verblijvende bevolking te kerstenen. En dat de patroonheilige van Koekelare St.-Maarten is, wijst ook op invloed van de St.-Amandsabdij en ook dat de stichting van de oerparochie Koekelare dagtekent van de 7de of ten allerlaatste van het begin der 8ste eeuw. Uit de oerparochie Koekelare ontstonden later de parochies Ichtegem, Eernegem en Bovekerke, na eerst een tijdlang afhankelijke kapel van Koekelare te zijn geweest. Het domein Koekelare nu wordt voor de eerste maal in een oorkonde van 847 vermeld als St.-Amandsbezit, samen met de domeinen van Rollare (Roelare), Hardoga (Ardoeie), Ledda (Hooglede), Ricoluwingaheim (Rijkegem, Tielt), Coloscampum (Koolskamp), Wenghinas (Wingene), Berneham (Beernem) en Bonart (Bonaart, Kuurne).

In deze oorkonde wordt Koekelare Cokenlare genoemd. Al deze domeinen zijn gelegen in de gouw Mempiscus en omvatten samen 118 hoeven. In 847 werden al deze St.-Amandsbezittingen door Karel de Kale toegewezen aan de "mensa conventualis" van de abdij, d.i. voor de voeding en de kleding van de monniken. Het gaat dus niet om een schenkingsakte, zodat we terecht mogen veronderstellen dat de St.-Amandsabdij reeds veel langer in het bezit was van deze domeinen, naar alle waarschijnlijkheid reeds ten tijde van de kerstening in de 7de eeuw.⁽²⁶⁾

In onze streek vinden we ook St.-Amandsinvloed te Loppem. Een gedeelte van Loppem, namelijk Oudegheem of Oudegem, wordt in 899 vermeld als bezit van de St.-Amandsabdij. Ook de patroonheilige van Loppem, St.-Maarten, wijst in die richting.⁽²⁷⁾

Verder vernemen we nog dat de altaren (kerken) van Zedelgem (St.- Laurentius) en Bekegem (St.-Amandus) in 1107 in het bezit zijn van de St.-Amandsabdij. In dat jaar vraagt Hugo, abt van de St.-Amandsabdij, aan Baldrik, bisschop van Noyon-Doornik, dat hij de abdij zou bevestigen in het bezit van 10 altaren o.a. dat van Winginis (Wingene), Bernehem (Bèernem), Sedelengem (Zedelgem) en Bichengem (Bekegem).⁽²⁸⁾

Hoe lang deze altaren reeds in het bezit waren van de St.-Amandsabdij weten we niet. In alle geval waren Wingene en Beernem reeds in 847 in St.-Amandsbezit. Het bezit van het "altare" betekende dat een derde der tienden en de opbrengst der offergaven toekwamen aan de bezitter van het altaar. Tienden waren een kerkelijke belasting die volgens de bepalingen van Karel de Grote en Lodewijk de Vrome door de inwoners van de parochie moesten betaald worden. Normaal bedroegen de tienden één tiende van de opbrengst van de veldvruchten en van de aanwas van het vee. Een derde der tienden was bestemd voor de

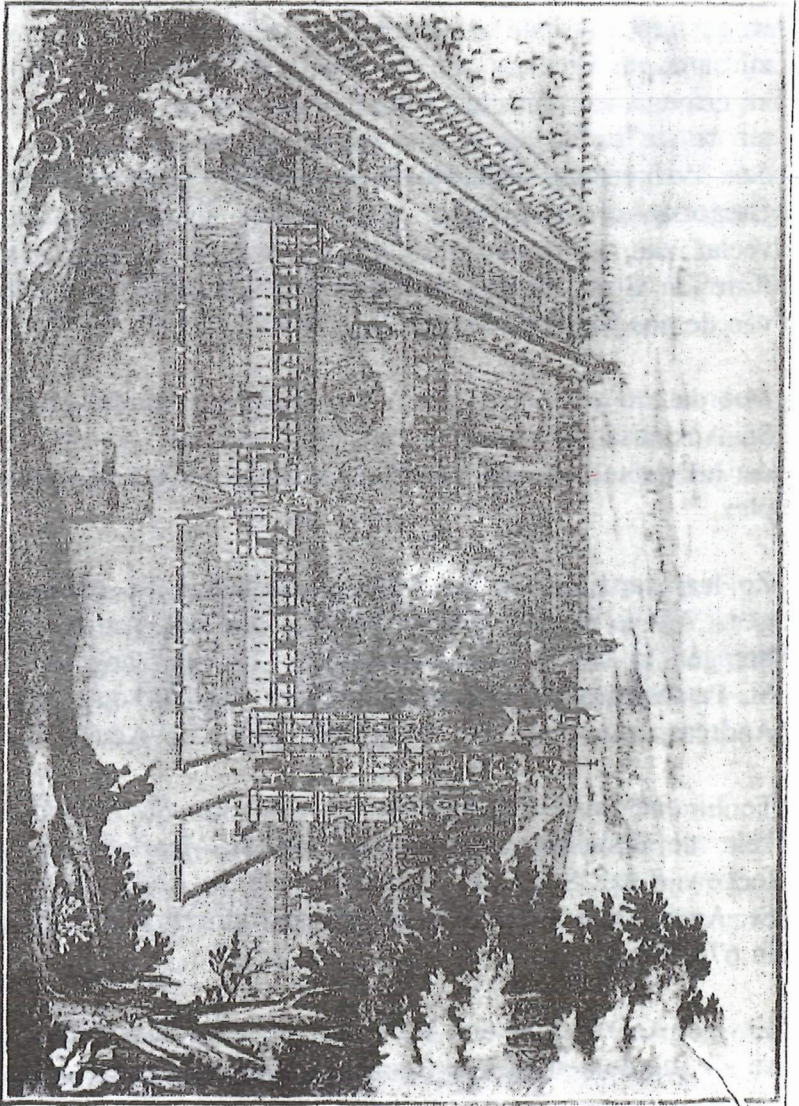
pastoor, een derde voor het onderhoud van het kerkgebouw en een derde voor de ondersteuning van de armen. De dorpskerken waren gesticht door de geestelijke of wereldlijke grondheren en zij aanzagen de kerk als een deel van hun domein. De stichters en erfgenamen van deze aanzagen het dus als hun recht de priester aan te stellen en de tienden en offergiften voor zich te houden. Zo kwamen veel tienden in handen van leken. Eerst met de Gregoriaanse hervorming - 11de eeuw - schonken ze die tienden veelal aan kerkelijke instellingen: abdijen en kapittels. Reeds Karel de Grote maakte de aanstelling van een priester afhankelijk van de goedkeuring door de bisschop.⁽²⁹⁾

Doordat de altaren (kerken) van Zedelgem en Bekegem aan de St.-Amandsabdijs toebehoorden, lijkt het voor de hand te liggen dat het gebied van die parochies aansloot bij het St.-Amandscomplex.⁽³⁰⁾

Zo lag Aartrijke als het ware ingesloten in St.-Amandsbezittingen. Wat is er dan waarschijnlijker dan ook Aartrijke onder te brengen in het St.-Amandscomplex. Te meer nog dat naast het St.-Petruspatrocinium (patroonheilige) van Torhout, ook het St.-Andreaspatrocinium van Aartrijke wijst op St.-Amandsinvloed.⁽³¹⁾

Te Elnone immers bestonden ten tijde van St.-Amand drie kerken: de domeinkerk toegewijd aan St.-Maarten, de abdijskerk toegewijd aan St.-Pieter en tenslotte de St.-Andreasbasiliek, waar St.-Amand zijn laatste levensmomenten doorbracht en er overleed in 675-676.⁽³²⁾

Iets gelijkaardigs vinden we in het St.-Amandscomplex van onze streek: de domeinkerk te Koekelare toegewijd aan St.-Maarten,

De Sint-Amandsabdij van Elnone in de XVIIde eeuw.

de kloosterkerk te Torhout toegewijd aan St.-Pieter en te Aartrijke de St.-Andreaskerk. G.Berings schrijft dan ook: "Met enige zekerheid kunnen we dus op basis van het St.-Amandsbezit in onze streek de voormalige fiscus (kroondomein) reconstrueren. We wijzen op de kloosterstichting te Torhout, toegewijd aan St.-Pieter, de St.-Maartenskerk te Koekelare en de St.-Andreaskerk te Aartrijke.⁽³³⁾

De St.-Amandsabdij van Elnone had dus een grote fiscus in onze streek van de koning gekregen: Torhout met zijn abdij, Koekelare met Ichtegem, Eernegem en Bovekerke, die uit Koekelare ontstonden; Aartrijke met Loppem, Zedelgem en Bekegem. Terecht mogen we dan wel aannemen dat Torhout, Koekelare en Aartrijke het eerst parochie zijn geworden - oerparochies - in deze uitgestrekte fiscus, die St.-Amand aan de koning te danken had. Dit was gebeurd in de tijd van de kerstening van de 7de of allereerste begin van de 8ste eeuw.

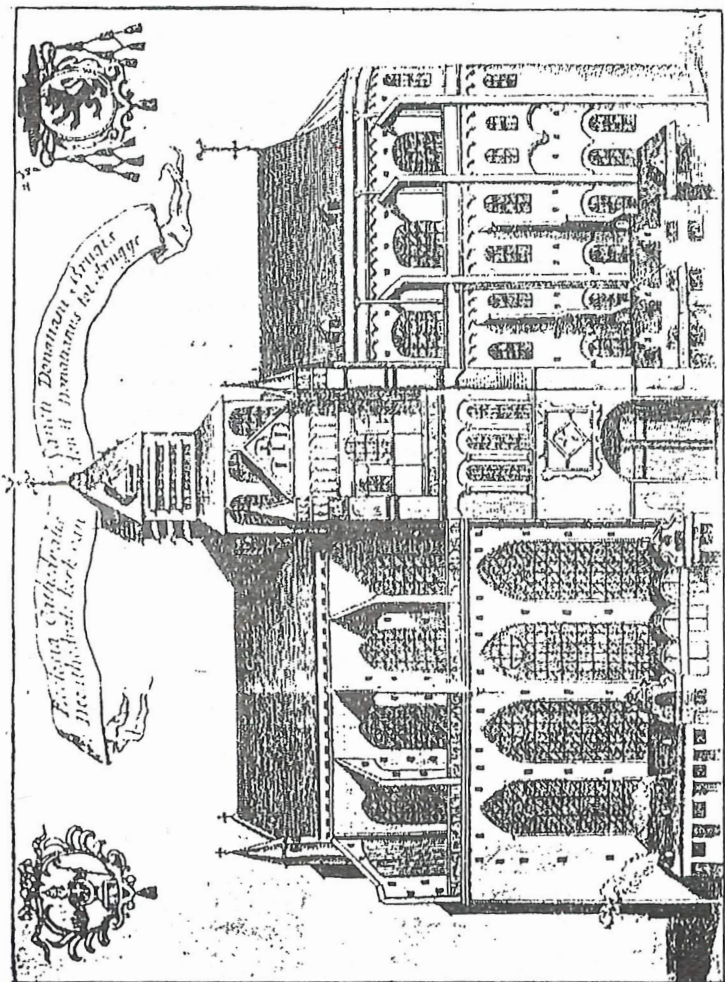
Zoals hoger gezegd mogen we deze veronderstelling staven op grond van de latere indeling van het Brugse Vrije in ambachten. En het zal niet al te lang geduurd hebben vooraleer de afhankelijkheden van deze oerparochies op hun beurt parochie zijn geworden, na enige tijd afhankelijke kapel van de oerparochie te zijn geweest. In 1089 en nog later waren b.v. Ruddervoorde en Waardamme afhankelijke kapellen van Oostkamp; Diksmuide en Klerken waren dit van de oerparochie Esen. We zien dit verder.

Graaf Arnulf I overnacht te Aartrijke.

Na 893 bleef Aartrijke stevig in handen van de Vlaamse graaf. Na de dood van Boudewijn II, die Aartrijke in bezit had geno-

men, werd zijn zoon Arnulf I graaf van Vlaanderen (918-965) en bezitter van Aartrijke. In de nacht van 30 op 31 augustus 944 overnachtte Arnulf I in zijn domein Aartrijke, de "villa Atrecias", zoals Aartrijke dan werd genoemd. In welke omstandigheden gebeurde dat? Op 23 augustus 944 vertrok graaf Arnulf I samen met Gerard van Brogne, abt van St.-Pieters te Gent, en een hele stoet monniken en ridders vanuit Boulogne. Ze voerden de relieken mee van de heiligen Wandrigesilus, Ansbert en Wulfram, om die plechtig over te brengen naar de Gentse St.-Pietersabdij. Op 30 augustus 944 kwamen ze 's avonds aan te Aartrijke en bleven er overnachten. In het relaas van die tocht lezen we: "... et viam diluculo carpentes, in villam cui nomen Atrecias hospitio suscipiuntur" (vroeg in de morgen op weg gegaan, kwamen ze aan in de villa, genoemd Aartrijke, en ze genoten er gastvrijheid). De volgende morgen kwam Leuthonus, aartschapelaan van St.-Donaas in Brugge, aan in Aartrijke, vergezeld van een talrijke groep clerici en volk. Ze begeleidden de stoet met de relieken van Aartrijke naar Brugge. Daar aangekomen trokken zij onder bulderend gezang de St.-Donaaskerk binnen, waar de relieken werden vereerd en waar ook als aandenken twee tanden en twee vingers van St.-Wandrigesilus geschonken werden. Van Brugge ging het dan naar Gent. Ze kwamen er met de relieken aan op 3 september 944 en trokken plechtig de St.-Pieterabdij binnen.⁽³⁴⁾

Hier willen we terloops nog vermelden dat in Aartrijke een grafelijk leen lag, afhankelijk van de Burg van Brugge en in 1653 gehouden werd door Passchier Strubbe. Als rente moest jaarlijks worden betaald: 175 spinden en 1/3 spinde min 1/10 "ruwer evene" (een haverrente dus) alsook 3 s. 11 d. par. penninkrente. Tevens had de houder van dit leen de verplichting te schenken "eenen offerpenninck als mijn geducht heere (de graaf) messe hoort binnen de voorn. prochie van Aertrijcke." Dit leen 40

Sint-Donaeskierck te Brugge.

Copyright A.C.L. Brussel.

gemet 1 lijne 37 roeden groot in land, in verschillende percelen-gelegen "binnen den ambachte ende prochie van Aertrijcke."⁽³⁵⁾

Schenking van de kerk van Aartrijke aan St.-Donaas.

Waarschijnlijk tussen 918 en 944 heeft graaf Arnulf I de laat-Karolingische St.-Donaaskerk in Brugge laten bouwen. Daar installeerde hij het St.-Donaaskapittel dat twaalf kanunniken telde.⁽³⁶⁾ Dit kapittel werd door graaf Arnulf I en zijn opvolgers begiftigd met gronden, renten, kerken, tienden... zoals we het lezen in de onechte oorkonde van 961. Door graaf Robrecht II (1086-1111) worden de bezittingen van St.-Donaas bekrachtigd en bevestigd in een oorkonde uit 1089.⁽³⁷⁾ Onder deze bezittingen vinden we o.a. "In Sedelingem census IIII solidi" (in Zedelgem een cijns van 4 schellingen), "In Artrica una curtile" (in Aartrijke een hofstede). De kerken die dan in het bezit waren van St.-Donaas waren de volgende:

- S. Michahelis in villa UUeinabriga (St.-Michiels in de villa Weinebrugge) met alle tienden en gronden.
- S.Crucis in villa que dicitur Gera (St.-Kruis in de villa Gera) met tienden en gronden.
- Widisgatis (Wijtschate) en Kemlis (Kemmel) met tienden en gronden.
- Hesna cum capellis Dicasmutha et Clarc (Esen met de kapellen Diksmuide en Klerken).
- Horscamp (Oostkamp) en de kapellen Wara (Waardamme) en Ridravorda (Ruddervoorde) met alle tienden en gronden.

Met het bezit van deze kerken ging samen 1/3 der tienden en de opbrengst der offergaven. Het "Bodium" (2/3 der tienden) van

Thicabusca (Dikkebus), Formesela (Voormezele), Hipris (Ieper) en van de villa Sarra (Zarren) waren ook in het bezit van St.-Donaas.

Tevens werd de proost van het St.-Donaaskapittel aangesteld tot erfachtig kanselier van Vlaanderen.

Dat deze kerken aan het St.-Donaaskapittel waren geschonken houdt wellicht verband met de Gregoriaanse hervorming die "elke vorm van lekebezit of lekebeschikkingsrecht over kerkelijke aangelegenheden veroordeelde."⁽³⁸⁾

Deze hervorming wordt zo genoemd omdat paus Gregorius VII (1073-1085) de grote bevorderaar was van die reeds voordien ingezette hervorming. Zo goed als alle kerken waren in het bezit van leken, namelijk van de heer die de kerk had gebouwd en die beschouwde als een stuk van zijn bezit. Dit wordt het "eigenkerkensysteem" genoemd. De heer kon met zijn kerk doen wat hij wilde: ze verkopen, wegschenken, in leen geven... Ook de priester stelde hij eigenmachtig aan zonder veel rekening te houden met de bisschop. De inkomsten van de kerk - tienden, gronden, offergaven - beschouwde de heer als zijn bezit en gaf aan de priester wat hij goedvond.⁽³⁹⁾

Zoals we hoger zagen had ook Boudewijn II veel domeinen in beslag genomen die in kerkelijk bezit waren. Ook hij en zijn opvolgers waren bezitters van vele kerken. Bij de Gregoriaanse hervorming werden echter deze kerkelijke domeinen niet teruggeschonken, maar alleen de kerken en soms ook de tienden. Door deze teruggave van kerken aan kerkelijke instellingen werd geleidelijk aan het "eigenkerkensysteem" ontbonden en evolueerde men naar het patronaatsrecht, waarbij aan de bezitter der kerk enkel nog het recht werd gelaten om de pastoor ter benoeming voor te dragen aan de bisschop.

Na 1089 groeide het kerkenbezit van St.-Donaas nog aan. Door de graaf of door andere leken werden ze de bisschop ter hand gesteld om ze aan St.-Donaas te schenken. In een oorkonde uit 1100 bevestigt Balderik, bisschop van Noyon-Doornik (1098-1113) de schenking van de kerk van Uitkerke aan St.-Donaas, die er het personaat over had, d.i. die er pastoor was: quatenus altare de Utkerka, quod sub personatu tenebant, perpetuo eis tenendum... concessi). Dezelfde bisschop Balderik bevestigt in een oorkonde uit 1108 dat het St.-Donaaskapittel in het bezit mag blijven van de altaren (kerken) van Dudzela (Dudzela), Utkerka (Uitkerke), Suenkerka (Zuienkerke), Clemskerka (Klemskerke), Artrica (Aartrijke) en Lophem (Loppem). Ook mag de kanunnik, die er het personaat had, dit blijven behouden, d.i. hij mocht er pastoor blijven. Volgende kanunniken hadden er het personaat: Humarus en Reimfridus te Dudzela, Riquardus te Zuienkerke en Klemskerke, Walter te Aartrijke en Hugo te Loppem en Uitkerke. Wanneer echter een van deze kanunniken afstand zou doen of zou overlijden, dan moesten de overigen een van hen aanduiden om de opengevallen plaats in te nemen, mits de instemming van de bisschop of zijn aartsdiaken. Zo weten we dat de oudst bekende pastoor van Aartrijke een zekere Walter was en die van Loppem een zekere Hugo. Of deze kanunniken zelf het pastoorswerk deden of daarvoor een priester huurden, weten we niet. In alle geval kon Hugo moeilijk en te Loppem en te Uitkerke het pastoorswerk doen.

Ook de paus bevestigde St.-Donaas in het bezit van deze kerken. In een oorkonde van 1110 deed paus Pascalis II (1099-1118) dit, alsook paus Eugenius III (1145-1153) in een oorkonde van 1146. We kennen deze kerken reeds, maar we geven ze hier nogmaals zoals ze voorkomen in de oorkonde van 1110. Het zijn: St.-Kruis, St.-Michiels, Oostkamp, Ruddervoorde, Waardamme,

Esen, Diksmuide, Klerken, Wijtschate, Kimmel, Dudzele, Uitkerke, Zuienkerke, Klemskerke, Aartrijke en Loppem. In de oorkonde van 1146 staat in plaats van Oostkamp, Ruddervoorde en Waardamme: "Orscamp cum appendiciis" (Oostkamp met afhankelijkheden Ruddervoorde en Waardamme) en in plaats van Esen, Diksmuide en Klerken: "Hesna cum appendiciis Dixmutha et Clarc" (Esen met afhankelijkheden Diksmuide en Klerken).

Een oorkonde uit 1135 van Simon, bisschop van Noyon-Doornik (1123-1146), keurt de schenking van het altaar (kerk) van Zwevezele aan St.-Donaas goed. In dezelfde oorkonde van 1135 worden ook nog eens de kerken die in het bezit zijn van St.-Donaas en gelegen zijn in het bisdom Doornik opgesomd. Ze zijn: St.-Kruis, St.-Michiels, "Dudzela cum appendiciis suis" (Dudzele met zijn afhankelijkheden, die hier niet worden genoemd), Zuienkerke, "Utkerka cum appendicio suo" (Uitkerke met zijn afhankelijkheid, hier niet genoemd), Klemskerke, Aartrijke, Loppem, Oostkamp en "Ridervorda cum appendicio Ware" (Ruddervoorde met afhankelijkheid Waardamme).⁽⁴⁰⁾

Zwevezele behoorde in de Karolingische periode toe aan de St.-Amandsabdij. Door Boudewijn II of een van zijn opvolgers geschonken aan het kapittel van St.-Winnoksbergen, werd het altaar (kerk) van Zwevezele vóór 1135 gegeven aan het Brugse St.-Donaaskapittel.⁽⁴¹⁾ Zo zien we dat uit het vroegere St.-Amandsbezit de kerken van Zwevezele en ook die van Aartrijke en Loppem in het bezit kwamen van St.-Donaas.

Ook de St.-Bertijnsabdij krijgt altaren.

We zagen hoger dat het domein Koekelare, waartoe ook Ichtegem, Eernegem en Bovekerke behoorden, St.-Amandsbezit was. Ook dat domein werd zoals Aartrijke door Boudewijn II in beslag genomen. In de 11de - begin 12de eeuw werden de kerken van dit domein teruggeschonken aan een kerkelijke instelling met namen de St.-Bertijnsabdij van St.-Omaars. Reeds vroeger had de St.-Bertijnsabdij bezittingen in onze streek: vanaf 745 was Roksem in haar bezit en in 877 wordt dit ook bevestigd voor de uit Roksem ontstane parochies Westkerke en Ettelgem. Volgens een oorkonde uit 1021-1030 bevestigt Harduinus, bisschop van Noyon-Doornik (1000-1030) de St.-Bertijnsabdij in het bezit van de altaren (kerken) van Ichtegem, Ettelgem, Westkerke en Roksem. In 1106 schonk Balderik, bisschop van Noyon-Doornik, de kerken van Koekelare en Ruiselede aan de St.-Bertijnsabdij en van dan af verzorgde een groepje St.-Bertijnsmonniken de dienst in de kerk van Koekelare. In 1115 verwierf de St.-Bertijnsabdij vanwege graaf Boudewijn VII Hapkin (1111-1119) een stuk grond te Aartrijke. In 1119 bevestigt Lambertus, bisschop van Noyon-Doornik (1114-1123) de St.-Bertijnsabdij in het bezit van de altaren (kerken) van Snaaskerke, Eernegem en Bovekerke. Geen van deze drie kerken wordt in 1107 al vermeld in de bevestigingsoorkonde van paus Pascalis II, zodat we mogen besluiten dat deze drie parochies eerst tussen 1107 en 1119 tot stand kwamen, Snaaskerke in het Duinkerke II-overstromingsgebied vanuit Roksem; Eernegem en Bovekerke tussen de bossen en woeste gronden vanuit Koekelare. Ook het altaar (kerk) van Lichtervelde werd in 1197 door Willem van Bethune aan de St.-Bertijnsabdij geschonken. Eveneens wordt het altaar (kerk) van Bekegem, in 1107 bezit van de St.-Amandsabdij, in 1227 vermeld als bezit van de St.-Bertijnsabdij.⁽⁴²⁾

Tenslotte vermelden we hier ook nog dat de kerk van Zedelgem, in 1107 bezit van de St.-Amandsabdij in 1266 overgaat in het bezit der Gentse St.-Pietersabdij in ruil voor Rumegies.⁽⁴³⁾

Zo hebben we aan de hand van oorkonden en van veronderstellingen steunend op deze oorkonden gezien hoe Aartrijke en omgeving vanuit St.-Amandsbezit overging in de handen van Boudewijn II, die er beslag had opgelegd. We zagen ook hoe de kerken, in dat gebied ontstaan, later overgingen, deels in het bezit van St.-Donaas, deels in dat van de St.-Bertijsabdij. Alleen de abdijkerk van Torhout, door koning Karel de Kale gesecculariseerd en aan graaf Boudewijn I geschonken, bleef in grafelijke handen. Graaf Robrecht I de Fries maakte er in 1073 een collegiale kerk van door er een kapittel te installeren bestaande uit een proost en zeven kanunniken.⁽⁴⁴⁾

BRONNEN:

Deze bijdrage steunt hoofdzakelijk op:

- **BERINGS G.**, *Het oude land aan de rand van het vroeg-Middeleeuws overstromingsgebied van de Noordzee*, in *HANDELINGEN DER MAATSCHAPPIJ VOOR GESCHIEDENIS EN OUDHEIDKUNDE TE GENT*, deel XXXIX, 1985, p. 37-84.
- **VANHEULE L.**, *Ichtegem en de villa Koekelare*, Ichtegem, 1953.
- **POLLET J.**, *Bijdragen tot de Geschiedenis van Aartrijke, Zedelgem*, 1982, p. 9-19.
- *Algemene Geschiedenis der Nederlanden* (= A.G.N.).
We gebruikten: A.G.N. deel I, 1949
A.G.N. deel I, 1981
A.G.N. deel III, 1982.

- (1) **VANHEULE L.**, o.c. p.64
- (2) **HUYGHEBAERT N.**, *Une translation de reliques à Gand en 944*, Brussel, 1978, p.46 n.3
- (3) **LAUER Ph.**, *Receuil des actes de Charles III le Simple*, Paris, 1940, nr. 2
- (4) **KOCH A.C.F.**, *Het graafschap Vlaanderen van de 9de eeuw tot 1070*, A.G.N. I, 1984, p. 361 en 364
- (5) **DUVIVIER Ch.**, *Actes et Documents anciens*, Brussel, 1898, p. 3-5
- (6) **KOCH A.C.F.**, o.c., p. 363
- (7) **BERINGS G.**, o.c. p. 57
- (8) **KOCH A.C.F.**, o.c., p. 360-365
DHONDT J., *Korte geschiedenis van het ontstaan van het graafschap Vlaanderen*, Brussel, s.d., p. 14-23
GANSHOF F.L., *Het ontstaan van Vlaanderen*, A.G.N. I, 1949, p. 375-377; *Vlaanderen onder de eerste graven*, Antwerpen, 1944, p. 13-16
NOTERDAEME J., *De graven van Vlaanderen en hun domeinen rond Brugge*, in HANDELINGEN DER MAATSCHAPPIJ VOOR GESCHIEDENIS EN OUDHEIDKUNDE TE GENT, deel VIII, 1954, p. 31-38
- (9) **GYSSELING M.**, *Toponymisch Woordenboek van België*, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland, Brussel, 1960, p.34
- (10) **THOEN H.**, *De Belgische kustvlakte in de Romeinse tijd*, Brussel, 1978, p. 74-77
- (11) **FAVOREL N.**, *Romeinse muntschatten in West-Vlaanderen*, in HANDELINGEN VAN DE GESCHIED- EN OUDHEIDKUNDIGE KRING KORTRIJK, nieuwe reeks, deel XXXI, 1959-'60 p. 3-64
ROMMEL H., *Nog een gouden geldstuk van keizer Antonius Pius*, in BIEKORF, 1895, p.333-334
Romeinse muntschat gevonden te Aartrijke, BIEKORF, 1963, p.284
- (12) **NOTERDAEME J.**, o.c. p. 37
- (13) **DE MOREAU E.**, *Histoire de l'église en Belgique*, deel I, Brussel, 1945, p. 294
- (14) **NOTERDAEME J.**, *De fiscus Snellegem*, Brugge, 1977, p.89
- (15) **VANHEULE L.**, o.c. p.38
- (16) **GANSHOF F.L.**, *Het tijdperk der Karolingen, De landbouw*, A.G.N. I, 1949 p. 290 en 337-348

- SLICHER VAN BATH B.H.**, *De agrarische geschiedenis van West-Europa*, A'pen, 1960, p.42-57
- VERHULST A.**, *Het grote domein in de Zuidelijke Nederlanden*, A.G.N. I, 1981, p.171-178
- (17) **DUVIVIER Ch.**, o.c. p. 4
- (18) Oorkonde van 1119: **VERCAUTEREN F.**, *Actes des comtes de Flandre 1071-1128*, Brussel, 1938, p.209-210
VANHEULE L., o.c. p.39-47 en 54-55
- (19) **BERINGS G.**, o.c. p. 41
- (20) **MEERSSEMAN G.**, *Rembert van Torhout*, Brugge, 1943
MEERSSEMAN G. en BR. FIRMIN, *De kerk van Torhout in het licht van de jongste opgravingen*, A'pen, 1942
BERINGS G., o.c. p.52-55
- (21) **VANHEULE L.** o.c. p. 35-38
- (22) **GYSSELING M.**, *Inleiding tot de oude toponymie van West-Vlaanderen*, in LEIEGOUW, 1983, p. 39-58
BERINGS G., *Landschap, Geschiedenis en Archeologie in het Oudenaardse*, Oudenaarde, 1989, p. 26-31
BLOCK D.P., *Hoofdlijnen van de bewoningsgeschiedenis*, A.G.N. I, 1981, p.143-152
- (23) **GANSHOF F.L.**, *Het tijdperk der Merovingen*, A.G.N. I, 1949, p. 293-305
DE MOREAU E., o.c. p. 59-64 en 79-92
MILIS L., *Kerstening en kerkelijke instellingen*, A.G.N. I, 1981, p. 265-273
- (24) **NOTERDAEME J. en DEKKERS E.**, *St.-Eligius in de pagus Flandrensis*, in SACRIS ERUDIRI, deel VII, Bruggé, 1955, p. 140-161
- (25) **VANHEULE L.**, o.c., p. 31-34
HUYGHEBAERT N., *Monastère de Torhout*, in MONASTICON BELGE III, Luik, 1960, p. 208-210 en *Prieuré de St.-Martin à Koeke-lare*, *ibid.*, p. 198-201
- (26) **BERINGS G.**, *Het oude land...*, p. 46-47 en 54
VANHEULE L., o.c., p. 35-38 en 61-63
HUYGHEBAERT N., *Monasticum Belge III*, p.199
- (27) **BERINGS G.**, o.c., p.48
- (28) **DUVIVIER CH.**, o.c., p. 54-55
- (29) **DE MOREAU E.**, o.c., p. 302-304

- (30) **BERINGS G.**, o.c., p. 48
- (31) **BERINGS G.**, o.c., p. 54-55
- (32) **DE MOREAU E.**, o.c., p. 174
- (33) **BERINGS G.**, o.c., p. 62
- (34) **HUYGHEBAERT N.**, *Une translation de reliques...*, p. CXXVIII en 46
- (35) Rijksarchief Brugge, Burg van Brugge, nr 5
- (36) **DECLERCQ G.**, *Wanneer ontstond het St.-Donaaskapittel te Brugge*, **HANDELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP VOOR GESCHIEDENIS**, Brugge, 1985, p. 157
- (37) De oorkonde van 1089 is in origineel bewaard in archief bisdom Brugge. Uitgegeven door **VERCAUTEREN F.**, o.c., p. 23-32
- (38) **MILIS L.**, *De Gregoriaanse hervorming*, A.G.N. III, 1982, p. 168 en 176
- (39) **DE MOREAU E.**, o.c., p. 292
- (40) De oorkonden van 1100, 1108, 1110, 1135 en 1146 in archief bisdom Brugge, Cartularium van St.-Donaas, reeks A nr 127
- (41) **HUYGHEBAERT N.**, De meier van Zwevezele, **HANDELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP VOOR GESCHIEDENIS**, Brugge, 1971, p. 227
- (42) **BERINGS G.**, *Het oude land...*, p. 42-46
- (43) **BIEKORF**, 1950 p. 236
- (44) **LECOMTE E.**, *Het Torhoutse kapittel*, **JAARBOEK HOUTLAND** 1992, p. 36
-

